

THE AIRE CENTRE

Advice on Individual Rights in Europe

USTAVNI SUD CRNE GORE

Vodič za podnošenje ustavne žalbe

British Embassy
Podgorica

Ovaj praktični vodič je izrađen uz finansijsku podršku britanske Vlade.
Sadržaj ovog dokumenta je odgovornost autora i nužno ne odražava stavove britanske Vlade.

Sadržaj

Uvod	5
Kako koristiti ovaj vodič?	6
Često postavljana pitanja	7
Rječnik prava	12
Upitnik	24

Uvod

Ovaj Vodič ima za cilj da građanima, organizacijama i drugim licima jasno i razumljivo objasni:

- › šta je ustavna žalba,
- › kada i ko može da je podnese,
- › koja ljudska prava i slobode mogu biti njome zaštićena,
- › i kako pravilno pripremiti ustavnu žalbu.

Ustavna žalba je posebno pravno sredstvo. Ona nije nova žalba na presudu, niti služi da se ispituje da li je redovni sud pravilno primijenio zakon. Njena svrha je zaštita ljudskih prava i sloboda koje su zajemčene:

- › Ustavom Crne Gore (u daljem tekstu: Ustav) i
- › Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Evropska konvencija).

Važna napomena

Ovim Vodičem ne podnosi se ustavna žalba.

Vodič služi isključivo kao pomoć kako biste razumjeli da li je ustavna žalba pravno sredstvo koju u vašem slučaju možete iskoristiti. Isti će vam pomoći da pravilno popunite zvanični Obrazac za podnošenje ustavne žalbe i da izbjegnute najčešće greške zbog kojih se ustavne žalbe odbacuju.

Ustavna žalba se podnosi isključivo u skladu sa:

- › važećim propisima i
- › Uputstvom za popunjavanje obrasca ustavne žalbe koje je objavio Ustavni sud Crne Gore (u daljem tekstu: Ustavni sud).

Vodič je osmišljen sa ciljem da vam pruži praktičnu pomoć sa jasno definisanim koracima u procesu ispunjavanja Obrasca za podnošenje ustavne žalbe.

Kako koristiti ovaj vodič?

Ovaj Vodič možete koristiti kao praktičnu pomoć, na sljedeći način:

1. Pročitajte najčešća pitanja i kratke odgovore kako biste stekli osnovnu predstavu da li Vaš slučaj može biti predmet ustavne žalbe i koji su osnovni uslovi za njeno podnošenje.
2. U dijelu “Rječnik prava (Objašnjenja osnovnih pojmova ljudskih prava i osnovnih sloboda)” identifikujte ljudsko pravo ili slobodu za koju smatrate da je povrijeđena.
3. Na kraju Vodiča popunite kratki upitnik, koji vam može pomoći da provjerite da li su ispunjeni osnovni procesni uslovi (rok, iscrpljena pravna sredstva i slično).

Često postavljana pitanja

1. Kada mogu ustavnu žalbu podnijeti Ustavnom sudu?

Ustavnu žalbu možete podnijeti tek nakon što ste iskoristili sva redovna pravna sredstva na koja ste imali pravo u skladu sa Zakonom o Ustavnom sudu, uključujući i djelotvorna i vanredna pravna sredstva i druga posebna pravna sredstva, koja su mogla uticati na donošenje drugačije odluke u Vašu korist ili spriječiti povredu prava. Izuzetno, ustavnu žalbu možete podnijeti i ranije ukoliko možete dokazati da pravno sredstvo koje vam je u tom trenutku stajalo na raspolaganju nije ili ne bi bilo djelotvorno, odnosno da vam u konkretnom slučaju ne bi pomoglo.

Ako tek imate “prvostepenu” odluku i još postoji žalba ili drugo djelotvorno pravno sredstvo koje može promijeniti ishod, u pravilu još niste na redu za ustavnu žalbu.

Ako je prvostepeni sud donio odluku u vašem predmetu, a na nju je uložena žalba koja može uticati na ishod postupka, u tom slučaju još uvijek niste stekli uslov za podnošenje ustavne žalbe.

2. Ko može podnijeti ustavnu žalbu?

Ustavnu žalbu može podnijeti svako fizičko i pravno lice, organizacija, naselje, grupa lica i drugi oblici organizovanja koji nemaju svojstvo pravnog lica, ako smatraju da im je povrijeđeno ljudsko pravo ili sloboda zajemčeni Ustavom, pojedinačnim aktom, radnjom ili nepostupanjem državnog organa, organa državne uprave, organa lokalne samouprave, odnosno lokalne uprave, pravnog lica ili drugog subjekta koji vrši javna ovlašćenja.

Ukoliko ste angažovali punomoćnika koji će u vaše ime podnijeti ustavnu žalbu potrebno je da isti posjeduje specijalno punomoćje za zastupanje kojim ćete ga vi ovlastiti da vas zastupa. Specijalno punomoćje je pravni akt kojim možete ovlastiti vašeg punomoćnika za preduzimanje tačno određenih, precizno opisanih pravnih radnji i potrebno ga je ovjeriti kod notara.

3. Kako se podnosi ustavna žalba?

Obrazac ustavne žalbe dostupan je na [zvaničnoj web stranici Ustavnog suda Crne Gore](#). Svrha ovog Vodiča jeste da vam pomogne da pravilno popunite obrazac ili da sami napišete ustavnu žalbu ako isti ne želite koristiti.

Ustavnu žalbu i priloge morate predati Ustavnom sudu u tri primjerka, neposredno Sudu ili preporučeno poštom. Ako ustavnu žalbu pošaljete na neki drugi način (na primjer telegramom, e-mailom ili slično), Sud je nije dužan razmatrati.

Napomena: Čl. 31 Zakona o Ustavnom sudu, dozvoljava i elektronski

Ako je podnesak nerazumljiv, nepotpun ili sadrži nedostatke koji onemogućavaju postupanje po njemu, zatražite se od podnosioca podneska da te nedostatke otkloni u ostavljenom roku.

4. Koji je rok za podnošenje ustavne žalbe i od kada se računa?

U ustavnoj žalbi morate tačno navesti datum kada ste primili odluku koju osporavate i dokaz o prijemu (dostavnica). Taj datum je veoma važan, jer se od njega računa rok od 60 dana u kojem možete podnijeti ustavnu žalbu.

Ako se ne žalite zbog odluke, već zato što nadležni organ nije postupio, u ustavnoj žalbi treba da navedete kada je to nepostupanje prestalo, ili posljednji dan kada je organ bio dužan da postupi. Od tog dana se takođe računa rok od 60 dana. Ukoliko nepostupanje i dalje traje, ustavnu žalbu možete podnijeti i dok takvo stanje još traje. U tom slučaju, u žalbi treba da objasnite kako vam to dugotrajno nepostupanje krši vaše Ustavom zagarantovano pravo. U tom slučaju, u žalbi treba da obrazložite na koji način to dugotrajno nepostupanje predstavlja povredu vašeg Ustavom zagarantovanog prava.

5. Šta može biti predmet ustavne žalbe?

Ustavnom žalbom se mogu osporiti isključivo povrede ljudskih prava i sloboda zagarantovanih Ustavom, odnosno Evropskom konvencijom i njihovim propratnim protokolima. To znači da se ustavna žalba može podnijeti kada smatrate da vam je neko ustavno pravo povrijeđeno:

- › sudskom presudom ili drugim pojedinačnim aktom,
- › postupanjem državnog organa ili drugog organa sa javnim ovlaštenjima,
- › ili zato što nadležni organ nije postupio kada je bio dužan da to učini.

U ustavnoj žalbi morate tačno navesti koje vam je ustavno pravo povrijeđeno (na primjer pravo na pravično suđenje, imovinu, privatni život i slično), kao i član Ustava koji to pravo štiti.

Važno je znati da Ustavni sud ne ispituje da li je zakon pravilno primijenjen (to je u nadležnosti redovnih sudova), već samo da li je zbog toga došlo do povrede nekog ustavnog prava. Ukoliko smatrate da je kršenje određene zakonske norme dovelo do kršenja Vašeg Ustavom zagarantovanog prava, na to u žalbi morate ukazati i obrazložiti.

6. Šta trebam navesti kao “povrijeđeno pravo”?

Sud odlučuje o povredi ljudskog prava ili slobode zajemčene Ustavom, odnosno Evropskom konvencijom, na koju se ukazuje u ustavnoj žalbi. Zato je bitno u ustavnoj žalbi konkretno navesti koje je Ustavom Crne Gore zajemčeno pravo i sloboda povrijeđeno ili uskraćeno i odredbu Ustava koja sadrži to ustavno pravo. Ne pišite samo “sud je pogrešno primijenio zakon”; napišite koje pravo iz Ustava ili Evropske konvencije je time povrijeđeno i kako se to vidi iz činjenica i prethodno donesenih odluka redovnih sudova. Za više informacija o pojedinačnim pravima, pogledati sekciju “Rječnik prava” u ovom Vodiču.

U obrascu postoji tabela: navedite pravo + član Ustava + (po potrebi) član Evropske konvencije.

7. Šta treba da napišem u dijelu “činjenice i razlozi”?

U ovom dijelu ustavne žalbe treba da jasno i konkretno objasnite zašto smatrate da vam je povrijeđeno neko ljudsko pravo zagarantovano Ustavom ili Evropskom konvencijom.

Naročito je važno da navedete:

- › šta se tačno dogodilo (činjenice),
- › kada se dogodilo (tačni datumi),

- › ko je donio odluku ili nije postupio,
- › koje vam je ustavno pravo time povrijeđeno,
- › na koji način je to pravo povrijeđeno,
- › kojim dokazima to možete potkrijepiti (odluke, podnesci, povratnice i slično).

Činjenice i razloge treba opisati kratko, jasno i hronološkim redom (redom kako su se događaji dešavali). Ustavni sud odlučuje o ustavnoj žalbi na osnovu onoga što vi napišete i dokažete, zato je važno da ovaj dio bude što jasniji i precizniji.

Pišite hronološki (datum → odluka/radnja → šta je to značilo za Vas → koje pravo je povrijeđeno), i uz svaku ključnu tvrdnju navedite dokaz (odluka, podnesak, povratnica, zapisnik i slično). Ukoliko ostavljeni prostor nije dovoljan, činjenice i razlozi se mogu dopuniti na posebnom listu i priložiti uz Obrazac kao sastavni dio ustavne žalbe.

8. Šta mogu tražiti od Ustavnog suda (šta je “zahtjev”)?

U dijelu Obrasca kao “Zahtjev” treba kratko i jasno da napišete šta tražite od Ustavnog suda.

Na primjer, možete tražiti da Sud:

- › ukine osporenu odluku,
- › utvrdi da je povrijeđeno neko Vaše Ustavom zagantovano pravo,
- › privremeno obustavi izvršenje odluke,
- › zabrani dalje postupanje koje krši Vaše pravo,
- › naloži nadležnom organu da donese odluku ili preduzme odgovarajuću radnju.

Zahtjev treba da bude jasan: “šta da Sud uradi” povodom Vašeg predmeta.

Zahtjev mora biti jasno formulisan i potrebno je precizno naznačiti šta od Suda očekujete u vezi sa Vašim predmetom.

9. Šta moram priložiti uz ustavnu žalbu?

Uz ustavnu žalbu morate priložiti sva dokumenta na koja se pozivate u žalbi, kako bi Ustavni sud mogao da razmotri Vaš predmet. Ustavna žalba i svi prilozi dostavljaju se Ustavnom sudu u tri ista primjerka. Uz ustavnu žalbu obavezno morate priložiti ovjerenu kopiju odluke koju osporavate. Ostala dokumenta (na primjer žalbe, presude, dopise i slično) možete priložiti kao obične fotokopije, koje ne morate ovjeravati. Kao dokaz o tome kada ste primili osporenu odluku, potrebno je priložiti kopiju povratnice ili drugi dokaz o datumu prijema. Ako tokom postupka budete slali dodatne podneske ili dokumenta (na svoju inicijativu ili na zahtjev Ustavnog suda), na svakom od njih morate navesti broj ustavne žalbe koji dobijete od Ustavnog suda pri podnošenju iste.

U Obrascu je takođe dat popis priloga.

Uz Vašu ustavnu žalbu treba priložiti kopije svih odluka i dokumenata koje ste naveli u ustavnoj žalbi)

1. Tri primjerka ustavne žalbe
2. Ovjereni prepis osporenog pojedinačnog akta u tri primjerka
3. Prepise svih pojedinačnih akata koji su prethodili donošenju osporenog pojedinačnog akta u tri primjerka
4. Dokaz da su iscrpljena sva pravna sredstva na koja ste imali pravo u skladu sa zakonom
5. Dokaz da je ustavna žalba blagovremeno izjavljena (podnijeta u roku od 60 dana od dana dostavljanja pojedinačnog akta koji se osporava)
6. Ovlašćenje (specijalno punomoćje) za podnošenje ustavne žalbe (ako je žalbu izjavilo drugo lice)
7. Dokaz o razlozima za propuštanje roka za podnošenje ustavne žalbe (ako se zahtijeva povraćaj u pređašnje stanje)
8. Dokaz da je izvjesno nastupanje neotklonjivih štetnih posljedica (ako podnosilac ustavne žalbe zahtijeva obustavu izvršenja pojedinačnog akta)
9. Drugi dokazi od značaja za odlučivanje

Rječnik prava

Objašnjenja osnovnih pojmova ljudskih prava i osnovnih sloboda

U nastavku možete pronaći objašnjenja osnovnih pojmova ljudskih prava i osnovnih sloboda, prema praksi Ustavnog suda i Evropskog suda za ljudska prava, zbog čijih navodnih povreda se najčešće podnose ustavne žalbe.

Sadržaj

1. Pravo na život
2. Zabrana mučenja, nehumanog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja
3. Pravo na slobodu i sigurnost
4. Pravo na pravično suđenje
5. Pravo na obrazloženu sudsku odluku
6. Kvalifikovana prava
7. Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života, doma i prepiske
8. Sloboda izražavanja
9. Prava sa povezanim ograničenjima
10. Pravo na imovinu
11. Zabrana diskriminacije

1. Pravo na život (član 6., 25. i 26. Ustava i član 2. Evropske konvencije)

Pravo na život se ne može ograničiti ni pod kakvim okolnostima, ono je aposlutne prirode i ne može biti derogirano ni u vrijeme rata, vanrednog stanja ili drugih izuzetnih okolnosti.

Obaveze države obuhvataju:

1. Negativnu obavezu (Pod ovim se podrazumijeva obaveza države da se uzdrži od namjernog i nezakonitog lišenja života. Upotreba sile sa smrtnim ishodom može biti opravdana samo izuzetno, i to kada je sila bila strogo nužna i srazmjerna zakonitom cilju, kao što su zaštita života drugih lica, zakonito lišenje slobode ili sprečavanje bjekstva, odnosno suzbijanje nasilne pobune ili ustanka. Mora postojati proporcionalnost između mjere kao upotrijebljene sile i dozvoljenog cilja koji se želio postići);

2. Pozitivnu obavezu (Dužnost je države da uspostavi djelotvoran zakonodavni i institucionalni okvir kojim se štiti život, kao i preduzimanje konkretnih preventivnih mjera radi zaštite pojedinca čiji je život ugrožen. Međutim, ne može se interpretirati tako da uspostavlja obavezu da se neko posebno štiti, pogotovo ne na neodređeni period. Na primjer, država je odgovorna ako deportuje lice u drugu državu u kojoj se ono može suočiti sa realnom prijetnjom da bude lišeno života u okolnostima koje upućuju na povredu ovog prava. Takođe, može se smatrati da postoji posebna obaveza nadzora samo ako se određeno lice nalazi pod nadzorom države. To je slučaj lica u pritvoru i zatvorenika, kao i lica koja obavljaju vojnu službu);
3. Obavezu da sprovede efikasnu istragu kada dođe do smrti u okolnostima koje bi mogle predstavljati kršenje ovog prava (Istraga mora biti sprovedena bez neopravdanih zastoja i sa dužnom hitnošću, jer kašnjenja mogu dovesti do gubitka dokaza i umanjiti njenu djelotvornost. Ona mora biti nezavisna i nepristrasna, temeljna i ozbiljna, sa ciljem da se utvrde sve relevantne činjenice i identifikuju odgovorna lica kako bi se obezbijedilo njihovo procesuiranje).

Odbrana bilo kog lica, uključujući samoodbranu, može biti opravdani razlog za oduzimanje života, ukoliko je prijetnja bila proporcionalna.

Ukoliko je lice koje je u trenutku lišavanja slobode bilo dobrog zdravlja, a kasnije pronađeno mrtvo, država je dužna pružiti činjenično obrazloženje koje su dovele do smrti tog lica, a u slučaju da nije pružila očekivano obrazloženje smatrala bi se odgovornom.

U slučaju smrti određenog lica u zatvoru, dužnost zatvorske uprave je da osigura uključivanje nadležnih nezavisnih istražnih organa, svaki put kada se smrt desi pod sumnjivim okolnostima.

Shodno navedenom, država mora učiniti sve što se može razumno očekivati od nje da spriječi neposredan i stvaran rizik po život, o čemu ima ili bi trebalo da ima saznanje.

2. Zabrana mučenja, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (član 28. Ustava i član 3. Evropske konvencije)

Zabrana mučenja, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja predstavlja aposultno pravo i isključivo se odnosi na fizička, ali ne i na pravna lica. Njime se utvrđuje da svaki čovjek ima aposultno, neotuđivo pravo da ne bude izložen mučenju ili ponižavajućem postupanju pod bilo kojim okolnostima, čak i u najtežim.

- › Mučenje predstavlja najteži oblik zlostavljanja koji je zabranjen članom 3. Evropske konvencije. Da bi se određeno postupanje kvalifikovalo kao mučenje, moraju biti ispunjena dva kumulativna uslova. Prvi uslov je da postupanje mora izazvati izuzetno tešku i surovu fizičku ili psihičku patnju, pri čemu se procjena intenziteta patnje vrši u svjetlu svih okolnosti slučaja, kao što su trajanje postupanja, njegove posljedice i lična svojstva žrtve. Drugi uslov jeste da postupanje mora biti namjerno, odnosno preduzeto sa određenim ciljem, poput iznuđivanja priznanja ili informacija, kažnjavanja, zastrašivanja ili vršenja pritiska. Mučenje može obuhvatiti teške oblike fizičkog nasilja, seksualno nasilje, kao i naročito ozbiljne oblike psihičkog zlostavljanja, uključujući ozbiljne i neposredne prijetnje.
- › Nečovječno postupanje postoji kada zlostavljanje dostigne minimalni nivo surovosti i kada izazvana patnja prevazilazi neizbježni stepen patnje koja je rezultat zakonitog postupanja ili kažnjavanja. Za razliku od mučenja, ne zahtijeva se postojanje posebne namjere niti konkretne svrhe izazivanja patnje. Suštinska razlika između mučenja i nečovječnog postupanja nalazi se prvenstveno u stepenu intenziteta prouzrokovane patnje, koji je kod nečovječnog postupanja niži. Nečovječno postupanje može uključivati ozbiljno fizičko nasilje, nanošenje teških povreda, kao i postupanja koja izazivaju snažnu psihičku patnju. Ozbiljna i neposredna prijetnja mučenjem može, u zavisnosti od okolnosti, predstavljati nečovječno postupanje. Upotreba sile od strane policije sama po sebi nije zabranjena, ali mora biti strogo nužna i srazmjerna okolnostima konkretnog slučaja.
- › Postupanje se smatra ponižavajućim ako kod žrtve izaziva osjećaj straha, tjeskobe, inferiornosti ili poniženja, odnosno ako narušava njeno ljudsko dostojanstvo, čak i u odsustvu ozbiljne fizičke ili psihičke patnje. Za razliku od nečovječnog postupanja, kod ponižavajućeg postupanja naglasak je na

efektu omalovažavanja i povrede dostojanstva, a ne na intenzitetu patnje. Namjera da se neko ponizi nije odlučujuća, ali je relevantno da li postupanje pokazuje nepoštovanje prema ličnosti žrtve ili ima efekat njenog ponižavanja. Javni karakter postupanja može biti značajan, ali nije nužan uslov, dovoljno je da se žrtva subjektivno osjeća poniženom, ukoliko je taj osjećaj objektivno opravdan.

U sva tri slučaja, procjena da li je došlo do povrede člana 3 zavisi od svih okolnosti konkretnog predmeta, uključujući kontekst postupanja, njegov način i trajanje, kao i fizičke i psihičke posljedice po žrtvu.

Svi navodi o zabranjenom postupanju moraju biti odgovarajuće istraženi. Država ima obavezu da sprovede sveobuhvatnu i djelotvornu istragu gdje pojedinac iznese osnovanu tvrdnju o zlostavljanju koje je u suprotnosti sa ovim članom. Kroz istragu se moraju utvrditi činjenice i omogućiti identifikovanje izvršilaca i njihovo kažnjavanje. Istraga se mora sprovesti bez odlaganja od strane države koja ima saznanja o zabranjenom postupanju. Istraga mora biti nezavisna, a žrtva mora imati mogućnost djelotvornog učešća u istrazi. Istraga može biti pokrenuta ex officio, odnosno po službenoj dužnosti, ako postoje dovoljno jasne indikacije da se mučenje ili drugi oblik zlostavljanja dogodio.

3. Pravo na slobodu i sigurnost (čl. 29. i 30. Ustava i član 5. EK)

Pravo na slobodu i sigurnost predstavlja i osnovno načelo da niko ne smije biti proizvoljno lišen slobode. Međutim ovo pravo nije apsolutno i dopušta određene izuzetke. Lišenje slobode je svaka mjera države na osnovu koje se određeno lice, protiv volje drži na jednom ograničenom prostoru i određeno vrijeme. Relevantni elementi za ocjenu da li se radi o lišenju slobode su priroda lišenja i status date osobe. Lišavanje slobode mora uvijek biti izuzetak, s objektivnim opravdanjem, i samo onoliko koliko je apsolutno neophodno. Svako lišavanje slobode mora biti u skladu s zakonom i Evropskom konvencijom, ne smije biti proizvoljno. Da li je neko lice lišeno slobode ili mu je samo ograničeno kretanje zavisi od okolnosti konkretnog slučaja. Ova procjena se vrši na osnovu više kriterijuma, uključujući vrstu mjere, njeno trajanje, način primjene, stepen kontrole nad licem i posljedice koje mjera ima po slobodu kretanja.

Razlika između lišenja slobode i ograničenja kretanja je od ključnog značaja, jer je lišenje slobode dozvoljeno isključivo u strogo ograničenim i taksativno navedenim

slučajevima, uz poštovanje procesnih garancija propisanih članom 5. Evropske konvencije. Nasuprot tome, ograničenja kretanja podliježu drugačijem režimu zaštite i uređena su članom 2. Protokola br. 4. uz Konvenciju.

U praksi, mjera koja po svojoj formalnoj oznaci predstavlja ograničenje kretanja može, zbog svog intenziteta i efekata, predstavljati lišenje slobode u smislu člana 5. Evropske konvencije. Stoga je odlučujuća stvarna priroda mjere, a ne njena formalna kvalifikacija u domaćem pravu.

Postoje tri situacije u kojima lišavanje slobode može biti opravdano kao dio krivičnog procesa:

- › određivanje pritvora osuđenom za izvršenje krivičnog djela;
- › hapšenje osumnjičenih za učešće u izvršenju krivičnog djela;
- › pritvor lica u skladu sa zahtjevom da bude izručen drugoj zemlji.

Lišavanje slobode biće opravdano samo ako se to uradi s ciljem da se pokrene krivični postupak protiv tog lica. Ovo ne znači da krivični postupak nužno mora biti pokrenut, ključno pitanje je cilj i vrijeme kada je došlo do lišenja slobode. Cilj lišenja slobode jeste obezbjeđenje nesmetanog vođenja krivičnog postupka, a naročito osiguranje prisustva lica pred nadležnim organom, sprječavanje bjekstva, ometanja postupka ili ponavljanja krivičnog djela. Lišenje slobode ne smije imati kazneni karakter i mora biti nužno i srazmjerno zakonitom cilju.

Osnovana sumnja postoji samo ako je zasnovana na činjenicama i informacijama koje se objektivno mogu povezati sa licem osumnjičenim za izvršenje krivičnog djela, a na osnovu kojih objektivni posmatrač može zaključiti da je to lice moglo izvršiti krivično djelo. Ne može doći do lišenja slobode na osnovu indicija, osjećaja ili predrasuda.

Prilikom odlučivanja o pritvoru prvo treba razmotriti mogućnost izricanja alternativnih mjera, vodeći računa o procjeni relevantnih okolnosti.

Na primjer, okolnosti koje mogu ukazivati da postoji rizik od bjekstva su sledeće: ranije bjekstvo, konkretni dokazi o planu za bjekstvo, veze sa drugom zemljom, karakter osumnjičenog, njegov moral, dom, zanimanje, imovina, proodične veze i sl. Shodno navedenom, potrebno je ocijeniti prisutnost ovih okolnosti u svakom pojedinačnom slučaju.

Rizik ometanja postupka se može ogledati kroz pritisak na svjedoke, odavanje informacija potencijalnim osumnjičenicima, uništenje dokaza i sl. Samo postojanje pretpostavki da bi takvo postupanje bilo moguće nije dovoljno. Objektivne okolnosti ili konkretne i argumentovane radnje i postupci koji bi bili valjan razlog za određivanje pritvora po ovom osnovu moraju postojati i biti obrazloženi.

Produženje pritvora mora biti predmet kontrole pritvora od strane suda, koji neće samo razmatrati da li je prvobitno određen pritvor bio opravdan, već i da li su još uvijek na snazi pritvorski osnovi po kojima je isti određen. Postojanje sumnje je neophodno, ali nakon proteka određenog vremena ono neće biti dovoljan osnov po kojem bi se sud donio rešenje o produženju pritvora.

Zakonitost lišenja slobode u smislu ovog člana ogleda se, na primer, u situaciji u kojoj sud donosi odluku o pritvoru na osnovu postojanja osnovane sumnje da je lice učinilo krivično djelo, pri čemu je odluka zasnovana na zakonu, donijeta od strane nadležnog suda, obrazložena relevantnim i dovoljnim razlozima i podložna efikasnoj sudskoj kontroli. U takvom slučaju, lišenje slobode se smatra zakonitim jer proizlazi iz formalno važeće sudske odluke, a spada u jedan od dopuštenih osnova (“zakonitog hapšenja ili lišenja slobode radi privođenja nadležnoj sudskoj vlasti, kada postoji opravdana sumnja da je ta osoba izvršila krivično djelo ili kada postoje valjani razlozi da se osoba spriječi da izvrši krivično djelo ili da, nakon izvršenja krivičnog djela, pobjegne”) i nije proizvoljno, budući da je ograničeno u trajanju i proporcionalno cilju obezbeđenja prisustva okrivljenog u krivičnom postupku.

4. Pravo na pravično suđenje (član 32 – 38. Ustava i član 6. Evropske konvencije)

Pravo na pravično suđenje predstavlja jedno od ključnih procesnih prava i obuhvata skup međusobno povezanih garancija koje se primjenjuju u postupcima u kojima se odlučuje o građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv određenog lica. Ovo pravo ne garantuje određeni ishod postupka, već zahtijeva da postupak u cjelini bude vođen na način koji je pravičan, transparentan i u skladu sa osnovnim procesnim standardima.

Primjenjivost člana 6. zavisi od toga da li se u konkretnom postupku odlučuje o „građanskim pravima i obavezama“ ili o „krivičnoj optužbi“. Kvalifikacija prava kao „građanskog“ ne zavisi od njegove formalne oznake u domaćem pravu, već od njegovog materijalnog sadržaja, pa i prava koja proizlaze iz upravnih ili drugih javnopravnih postupaka mogu potpasti pod zaštitu člana 6. ako odlučujuće utiču na

pravni položaj pojedinca. Krivični aspekt člana 6. ne određuje se isključivo prema domaćoj pravnoj kvalifikaciji, već se cijeni priroda djela i težina zapriječene sankcije, pri čemu se zaštita aktivira već u ranoj fazi postupka, kada su prema licu preduzete konkretne procesne mjere.

Jedno od temeljnih elemenata prava na pravično suđenje jeste pravo na pristup sudu, podrazumijeva stvarnu i djelotvornu mogućnost da pojedinac pokrene postupak radi zaštite svojih prava, bez neopravdanih pravnih ili praktičnih prepreka. Ovo pravo obuhvata i pravo na donošenje sudske odluke, njenu pravosnažnost i izvršenje, jer bi u suprotnom sudska zaštita bila iluzorna.

Pravo na odlučivanje pred sudom ustanovljenim zakonom, koji je nezavisan i nepristrasan, zahtijeva da sud bude oslobođen spoljnog uticaja, naročito izvršne vlasti, i da ne postoje okolnosti koje bi mogle izazvati opravdanu sumnju u njegovu nepristrasnost. Ovi zahtjevi služe očuvanju povjerenja javnosti u sudstvo i vladavinu prava.

Pravičnost postupka i načelo jednakosti oružja znače da stranke moraju imati jednake i razumno uravnotežene mogućnosti da iznesu svoje navode, dokaze i argumente, kao i da ospore dokaze druge strane.

Javnost postupka i javno izricanje presude predstavljaju osnovne garancije transparentnosti i kontrole sudske rada. Ograničenja javnosti dopuštena su samo izuzetno, kada su opravdana zaštitom drugih legitimnih interesa i kada su proporcionalna cilju koji se želi postići.

Pravo na suđenje u razumnom roku zahtijeva da postupak bude okončan u vremenu koje je razumno, imajući u vidu složenost predmeta, ponašanje stranaka i nadležnih organa, kao i značaj spora za podnosioca. Povreda ovog prava može nastati nezavisno od konačnog ishoda postupka i može se utvrditi i prije donošenja konačne odluke.

Pravo na obrazloženu sudske odluke, iako nije izričito navedeno u tekstu člana 6., predstavlja njegovu suštinsku komponentu. Sud je dužan da navede relevantne i dovoljne razloge za svoju odluku i da se osvrne na odlučujuće navode stranaka, kako bi odluka bila razumljiva i kako bi se omogućilo njeno djelotvorno pobijanje pravnim lijekom.

Ovim pravom se strankama u postupku želi ukazati da je sud njihove argumente uzeo u razmatranje, što potencijalno može doprinijeti jačanju povjerenja javnosti u proces

odlučivanja. Kada su strankama u dovoljnoj mjeri obrazloženi razlozi za odluku, one su u stanju da ocijene i iskoriste sva prava da se na tu odluku žale. Obavezom donosioca odluke da navede svoje razloge i da razmotri osnovne argumente koji su mu predloženi, takođe se potvrđuje da je on te argumente zaista razmotrio, čime se izbjegava proizvoljnost i povećava vjerovatnoća da je donijeta pravilna odluka. Takođe, ovim se zadovoljava i uslov javnosti postupka jer sud valjanim obrazloženjem obavještava javnost o konkretnom postupku. Ne postoji opšti obrazac valjanog obrazloženja presude već se ono razlikuje u zavisnosti od prirode odluke, te se stoga mora sagledati u svjetlu okolnosti konkretnog predmeta. Ipak, u praksi su utvrđena određena ključna načela, koja se u podjednako mjeri odnose i na građanske i na krivične postupke, koje se ogledaju u sljedećem: pritužbe od odlučujućeg značaja za ishod predmeta iziskuju konkretne i izričite odgovore; kada se pritužbe stranaka u postupku odnose na poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, one se moraju razmotriti s posebnom savjesnošću i pažnjom; odluke zasnovane na nejasnom zakonodavstvu iziskuju temeljnije obrazloženje; činjenično ili pravno nedosljedne odluke iziskuju temeljnije obrazloženje.

Uloga Ustavnog suda u zaštiti prava na pravično suđenje ograničena je načelom supsidijarnosti. Ustavni sud ne djeluje kao sud „četvrtog stepena“ i ne preispituje činjenično stanje niti pravilnost primjene zakona, osim u slučajevima očigledne proizvoljnosti ili drastične nepravčnosti. Njegov zadatak je da ispita da li je postupak, sagledan u cjelini, bio pravičan.

U krivičnim postupcima, član 6 posebno štiti pretpostavku nevinosti, koja zabranjuje svako prijevremeno oglašavanje krivice od strane državnih organa, kao i pravo na odbranu. Pravo na odbranu podrazumijeva da lice bude bez odlaganja i na jeziku koji razumije detaljno obaviješteno o prirodi i razlozima optužbe, da se brani lično ili uz pomoć branioca, da ima dovoljno vremena i mogućnosti za pripremu odbrane, pravo na besplatnu pravnu pomoć kada to nalažu interesi pravde, kao i pravo na praktičnu i djelotvornu pravnu pomoć, uključujući besplatno prevođenje kada je to neophodno za pravično suđenje.

5. Kvalifikovana prava

To su prava u koja se javna vlast može umiješati samo pod utvrđenim okolnostima (pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života, doma i prepiske iz člana 8. Evropske konvencije, sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti iz člana 9. Evropske konvencije, sloboda izražavanja iz člana 10. Evropske konvencije, i sloboda okupljanja i udruživanja iz člana 11. Evropske konvencije).

Postojanje ovih okolnosti određuju odgovori na sljedeća pitanja:

- › Da li u konkretnom slučaju postoji pravo onako kako je definisano Evropskom konvencijom?
- › Da li je došlo do miješanja u zaštićeno pravo ili miješanja predstojе?
- › Da li je miješanje propisano zakonom koji ima “kvalitet zakona” u smislu Evropske konvencije (zakon mora biti jasan kako bi svako na koga se odnosi mogao razumno predvidjeti posljedice svog postupanja. Mora biti dostupan, ne smije biti preširoko formulisan tako da dopušta miješanje koje predstavlja povredu prava)?
- › Da li se miješanjem težilo ili se teži legitimnom cilju dopuštenom po Ustavu i Evropskoj konvenciji.?
- › Da li je to miješanje neophodno u demokratskom društvu i proporcionalno? (javna vlast mora uspostaviti ravnotežu između suprotstavljenih privatnih/ javnih interesa i zaštićenih prava).

Ako su prva dva odgovora pozitivna, prvi sljedeći negativan odgovor znači da postoji povreda prava.

6. Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života, doma i prepiske (čl. 40, 41, 42. i 43. Ustava i član 8. Evropske Konvencije)

Država se ne miješa u uživanje ovog prava, osim ako je takvo miješanje predviđeno zakonom i ako je nužna mjera u demokratskom društvu u interesu nacionalne ili javne sigurnosti i ekonomske dobrobiti zemlje, sprječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja i morala ili zaštite prava i sloboda drugih.

Privatni život

Ne postoji jasna i precizna definicija privatnog života. To je širi pojam od pojma privatnosti i obuhvata oblast u kojoj svaki pojedinac može da slobodno razvija i ispunjava svoju ličnost, kako u odnosu s drugima tako i prema spoljašnjem svijetu. Primjenjuje se na niz situacija kao što su: zaštita lika i ugleda, fizički i moralni integritet, seksualni i društveni integritet, polni život i usmjerenje, zdrava životna sredina, zaštitu od pretraga, nadzora i zaplijena, privatnost telefonskih razgovora, snimanje i objavljivanje fotografija, prikupljanje podataka o ličnosti.

Porodični život

Nije moguće nabrojati sve veze koje predstavljaju porodični život. Nije ograničen samo na porodice zasnovane na braku.

Pod pojmom porodice nisu obuhvaćeni samo formalni i legitimni odnosi i veze, već pod tim pojmom podrazumijevaju se i odnosi između djece i njihovih bioloških, zakonskih i društvenih roditelja, očuha i maćeha, kao i baka i đedova, odnosi braće i sestara, odnosi roditelja i djece rođene u drugim vezama ili odnosi sa djecom rođenom kao posljedica vanbračnog odnosa, odnosi usvojenika i hranilaca i djece.

Dom

Uopšteno, dom je mjesto gdje je neko lice stalno nastanjeno i sa kojim to lice ima dovoljnu i stalnu povezanost. Dom može obuhvatati: vikendicu, druge kuće i hotele sa dugoročnim smještajem, kuće koje pripadaju drugom licu u kojima živi neko drugi u dugom periodu, poslovne prostorije kada ne postoji jasna razlika između kancelarije nekog lica i njegovog prebivališta, sjedište privrednog društva. Vlasništvo nije neophodno niti dovoljno da se žalba razmatra u ovom kontekstu.

Prepiska

Pored klasične pisane prepiske na papiru, prepiskom se, takođe, smatra sljedeće: telefonski razgovori, elektronske poruke i podaci koji proističu iz praćenja korištenja interneta, prepiska presretnuta tokom poslovnih aktivnosti ili iz poslovnih prostorija, elektronski podaci oduzeti prilikom pretrage advokatske kancelarije, oduzeti paketi od strane carinskih službenika.

7. Sloboda izražavanja (član 47. Ustava i član 10. Evropske konvencije)

U postupku odlučivanja o povredi ovog prava cijeni se da li je miješanje države bilo proporcionalno cilju koji se želi postići, kao i da li su razlozi navedeni kao opravdanje relevantni i opravdani. Ovo pravo ne štiti samo one informacije ili ideje koje su blagonaklono prihvaćene ili se smatraju neuvredljivim, već i one koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiruju. Međutim, mora se razlikovati uvredljiv govor od govora mržnje i uzeti u obzir kontekst u kojem je iznesen. Zaštitu uživa politički govor, komercijalni govor i umjetničko izražavanje. Negativna obaveza države je da se ne miješa proizvoljno u slobodu izražavanja, a pozitivna obaveza je preduzimanje

mjera radi zaštite od miješanja drugih lica. Mediji uživaju naročitu zaštitu, posebno kada doprinose raspravi o pitanjima od javnog interesa. Zaštita se odnosi na sadržaj izražavanja i na sredstva putem kojih se informacije i ideje dijele. Slobodom izražavanja se ne smatra ono izražavanje koje krši osnovne vrijednosti Evropske konvencije.

8. Prava sa povezanim ograničenjima

Prava sa povezanim ograničenjima su prava koja ne sadrže konkretnu odredbu kojom su dopuštena miješanja države, ali postoji prostor za ograničenja koja se podrazumijevaju (pravo na sklapanje braka iz člana 12. Evropske konvencije, pravo na imovinu iz člana 1. Protokola br. 1. uz Evropsku konvenciju, pravo na obrazovanje iz člana 2. Protokola br. 1. uz Evropsku konvenciju, i pravo na slobodne izbore iz člana 3. Protokola br. 1. uz Evropsku konvenciju).

9. Pravo na imovinu (član 58. Ustava i član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju)

Imovina ima autonomno značenje koje nije ograničeno samo na posjedovanje fizičkih dobara. Generalno se odnosi na zaštitu ekonomskih interesa pojedinca. Između ostalog, podrazumijeva: nepokretnu i pokretnu imovinu, materijalne i nematerijalne interese, dionice, patente, pravo na penziju (ali ne i na određenu visinu penzije), socijalna davanja, najamninu i zakupninu, ekonomske interese iz vođenja poslovanja, poreze, novčane kazne, potraživanja koja su dovoljno utvrđena, legitimno očekivanje zasnovano na zakonu.

Štiti se samo postojeća imovina, ne i ona čije bi se sticanje moglo desiti ubuduće (npr. ne uživa zaštitu očekivanog nasljeđa već samo onog koje je već stečeno).

Miješanje predstavlja oduzimanje imovine, ograničenje korišćenja imovine ili kontrola korišćenja imovine. Prilikom podnošenja ustavne žalbe nije neophodno precizno definisati pod koji pojam potpada konkretni slučaj. Miješanje mora biti opravdano, utemeljeno na zakonu, imati legitimni cilj, biti u javnom interesu i biti proporcionalno, a teret dokazivanja je na državi. Pitanje pravične naknade za miješanje države je ključno prilikom procjene da li se radi o povredi ovog prava.

10. Zabrana diskriminacije (član 8. Ustava i član 14. Evropske konvencije)

Ovim članom propisana je zabrana diskriminacije, kojom se obezbeđuje jednako uživanje svih prava i sloboda bez ikakve diskriminacije i izuzetaka, po bilo kom osnovu. To uključuje, između ostalog, pol, rasu, boju kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovno stanje, rođenje ili drugi status. Ova odredba predstavlja osnovni mehanizam zaštite od diskriminacije, čija je svrha da pojedincima obezbijedi jednako ostvarivanje garantovanih prava i sloboda.

Važno je istaći da zabrana diskriminacije ne predstavlja samostalno i nezavisno pravo, već se primjenjuje u vezi sa ostvarivanjem drugih prava i sloboda koja su pravnim propisima zagantovana.

Diskriminacija podrazumijeva svako različito i nepravedno postupanje prema pojedincu na osnovu određenih ličnih karakteristika. Ona obuhvata svako postupanje koje osobu dovodi u nepovoljniji položaj zbog njenog porijekla, pola, „rase“, seksualne orijentacije, rodnog identiteta, starosne dobi, invaliditeta, jezika, vjere ili uvjerenja, kao i drugih ličnih svojstava. Diskriminacija postoji ne samo kada se prema nekoj osobi postupa nepovoljnije u odnosu na druge, već i kada se prema osobama koje se nalaze u različitim položajima postupa na isti način, bez uvažavanja tih razlika.

Upitnik

Da li imate osnov da podnesete ustavnu žalbu?

Upitnik je sastavljen u namjeri da pomogne potencijalnim podnosiocima ustavnih žalbi da sami procijene da li ispunjavaju procesne uslove kako bi Ustavni sud uzeo u razmatranje njihove navode o povredama ustavnih prava.

(Zaokružite DA ili NE)

Da li se Vaš slučaj odnosi na povredu ljudskog prava ili slobode zajamčenih Ustavom Crne Gore i/ili Evropskom konvencijom, a ne samo na povredu zakona?	DA	NE
Da li jasno osporavate: (a) pojedinačni akt (presudu, rješenje i sl.) ili (b) radnju ili nepostupanje organa ili subjekta koji vrši javna ovlašćenja?	DA	NE
Da li ste iscrpljeli sva djelotvorna pravna sredstva (uključujući i vanredna i druga posebna pravna sredstva koja su Vam bila na raspolaganju), ili možete dokazati da u Vašem predmetu pravno sredstvo nije ili ne bi bilo djelotvorno?	DA	NE
Da li ustavnu žalbu podnosite u roku od 60 dana: od dana prijema osporenog akta, ili od prestanka radnje / posljednjeg dana kada se moglo izbjeći nepostupanje (ili radnja/nepostupanje i dalje traje)?	DA	NE
Da li ste prikupili/spremili potpunu dokumentaciju navedenu u Obrascu?	DA	NE

Kako koristiti ovaj upitnik

Ako su odgovori uglavnom "DA", imate osnov da razmotrite podnošenje ustavne žalbe, uz obavezno jasno navođenje povrijeđenog prava iz Ustava, odnosno Evropske konvencije i obrazloženje činjenica i razloga.

Ako je neki odgovor “NE”, postoji rizik da Ustavni sud ustavnu žalbu odbaci (npr. zbog roka, neiscrpljenih pravnih sredstava ili zato što predmet nije u domenu ustavnih prava).

Napomena: Upitnik je orijentacionog karaktera i pozitivni odgovori ne garantuju dopuštenost ustavne žalbe, niti obavezuju Sud u pogledu dopuštenosti ustavne žalbe, jer Ustavni sud o tome odlučuje isključivo na osnovu zakona i sadržaja konkretne ustavne žalbe.

